

essays

wat literatuur (en mieren) ons vertellen over de wereld van nu

ant-ologie

Anna A. Ros

www.annaros.nl
www.woordenstorm.nl

Auteur: Anna A. Ros
Illustraties: Puck & Moon
Ontwerp omslag en layout: Woord & Storm
Gezet in Candara
Eerste druk
ISBN 978 94 640 5422 4
© 2021 Anna A. Ros

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, doorgegeven of gepubliceerd zonder schriftelijke toestemming vooraf van de auteur.

Voor Petra

Die mijn gedachten kan lezen en tekenen.

The old King felt refreshed, clear-headed, almost ready to begin again. There would be a day - there must be a day - when he would come back to Gramarye with a new Round Table which had no corners, just as the world had none - a table without boundaries between nations who would sit to feast there. The hope of making it would lie in culture. If people could be persuaded to read and write, not just eat and make love, there was still a chance that they might come to reason.

Uit: *The Candle in the Wind*,
het vierde boek uit het vierluik
The Once and Future King
door Terence Hanbury White.

inhoud

<i>inleiding</i>	1
<i>antologie</i>	7
<i>burgerlijke ongehoorzaamheid</i>	13
<i>technologie</i>	45
<i>hyperloop</i>	71
<i>populisme</i>	73
<i>de demagoog</i>	97
<i>kapitalisme & klimaat</i>	99
<i>tot slot</i>	125
<i>als je je uitspreekt</i>	133
<i>verantwoording</i>	135

inleiding

Door Floortje Zwigtman

Over boeken en panda's (en ook mieren)

Een smaakvol ingerichte woning bevat niet te veel boeken.

Deze wijsheid werd mij medegedeeld door een make-laar die langskwam om mijn huis te taxeren. Voor de fotosessie dienden de boeken buiten beeld weggemoffeld te worden, omdat ze anders het totaalplaatje van strakke, witte ruimtelijkheid zouden verstoren. De enige manier waarop ze getolereerd konden worden was 'colour coded', gerangschikt per kleur in gedisciplineerde blokken geel, blauw, rood en grijs. 'Ik heb ook eens een boek gelezen, het was groen,' was een regelmatig terugkeren-

de uitspraak in de jaren '80-comedyserie 'Laat maar zitten'. Anno 2021 niets meer om je voor te schamen, blijkbaar. Het bezit van boeken daarentegen...

Boekenschaamte lijkt zich niet te beperken tot de make-lardij. Zelfs in traditionele bastions van kennis en literatuur als de bibliotheken lijkt schaamte voor het papieren boek toegeslagen te zijn. Ja, boeken zijn er nog wel, maar steeds minder. De bibliotheek schuift vooral zijn maatschappelijke taak naar voren: wie een boek zoekt, dient eerst de helpdesk, de verschillende loketten van sociale organisaties, de computerhoek en de lounge-plek te passeren. En wie een oudere uitgave of –godbetert!- een wetenschappelijk werk zoekt, is aangewezen op een magazijn aanvraag, want een obscuur, vreemd of zelden uitgeleend boek neemt maar onnodige ruimte in beslag in de kast: 'Hier had uw bestseller kunnen staan.'

Alle ronkende blurbs ten spijt, wat in onzichtbare letters op de kaft van ieder boek geschreven staat, is 'verouderd', 'saai', 'nutteloos'. Lezen is een te passief tijdverdrijf dat een discipline en concentratie vraagt waarvan zelfs leesbevorderaars toegeven dat je die niet meer van de huidige digitale generatie kunt verwachten. Het boek is een gekoesterde maar gedoemde zeldzaamheid geworden, een papieren panda.

Met zijn gedoemde sneuheid deelt het boek ook een zeker knuffelgehalte met de panda. Bezorgde activisten vragen aandacht voor zijn waarde en zijn onmisbaarheid. De wereld zonder boeken/panda's zal een slechtere plaats zijn. Maar alle inspanningen van hun verzorgers ten spijt lijken zowel het boek als de panda weinig genegen zich voort te planten. De toekomst van het vertellen lijkt in de digitale wereld te liggen, in online content en series,

aangeboden door een steeds toenemend aantal streaming services.

Onze houding tegenover het boek en de panda lijkt voor een deel bepaald te worden door een zeker geheugenverlies. We zijn vergeten met wat voor schepsels we te maken hebben. Ons verkijkend op de koddige corpulentie van de panda gaan we voorbij aan zijn klauwen en tanden. Ons beklagend over de teloorgang van het boek vergeten we de potentiële explosieve kracht van een boekenkast. ‘Alles van waarde, is weerloos’, schreef Lucebert ooit, maar wat van waarde is, kan ook een wapen zijn. Door de eeuwen heen zijn boeken verboden, vernietigd, verborgen en gered, juist vanwege het gevaar dat ze vertegenwoordigen. Boeken hebben de macht onze kijk op de wereld, op elkaar, op ons-menzijn en op onze ideologieën fundamenteel te veranderen, maar dat niet alleen: ze doen dit ook nog eens op een bijzonder listige manier. Wie een boek leest, communiceert via het papier met een spreker die geen reactie van ons verwacht, die niet tegenover ons zit om onze kritiek of onze complimenten in ontvangst te nemen en die geen discussie met ons aangaat. We kunnen zijn of haar ideeën op ons laten inwerken, zonder ons verplicht te voelen ons ego en onze overtuigingen te verdedigen in een tweegesprek waarin het alleen om winnen of verliezen gaat. De ideeënwereld van het boek is een wereld zonder likes, zonder replies, zonder shaming of ontvriending. We durven ons buiten onze vesting van zekerheden te wagen, juist omdat we ons, mochten we plots de moed verliezen, opnieuw kunnen terugtrekken tussen die muren zonder dat iemand daar getuige van zal zijn. Boeken zijn subtiele verleiders. Ze verplichten ons tot niets, lijken zo onschuldig en weerloos en kruipen juist daarom ongemerkt ons hoofd en hart

binnen. En het mooie is dat niet alleen de ingewikkelde, wetenschappelijke, überliteraire, naar het magazijn verbannen boeken dit doen. Grote ideeën zijn ook te vinden in boeken waarin je dit niet verwacht. Kinderboeken, sciencefiction- en fantasy-romans kunnen je verrassen met diepe inzichten in mens, natuur, wereld en tijd. Eenvoudige woorden kunnen een lezer leiden naar diepe gedachten. Maar om toegang te kunnen krijgen tot deze papieren schatkist heb je wel iemand nodig die de schatkaart voor je uittekent, die de weg kent en die, beter dan welke Amazon-aanbevelingenlijst dan ook, weet welke boeken de moeite waard zijn.

Anna Ros heeft voor deze Antologie een selectie gemaakt uit de schatten van heden en verleden. Ze toont hoe fictie en non-fictie uit vroeger tijden ons kan helpen bij actuele problemen, zoals klimaatverandering en technologische overload. Ze presenteert een selectie van hedendaagse auteurs die ons met hun inzichten aan het twijfelen brengen over alles wat we dachten te weten. Elk hoofdstuk is gewijd aan een hedendaags vraagstuk en voorzien van een illustratie door Petra Kaljouw, waarop we een verre van bedreigde diersoort zien rondrennen: de mier. Nijver rondrennend van target naar deadline hebben ze geen tijd om zich onder te dompelen in een boek en de informatie die ze tot zich nemen is verbrokken: een quote hier, een tweet daar, een geurspoor, een lokstof... Mieren zijn overal en onder ons.

Antologie is een uitnodiging om uit het mierenest te ontsnappen, de tijd te nemen en ons onder te dompelen in een ons in toenemende mate onbekende wereld, die van het listige, geduldige boek, dat stilte en concentratie vereist, maar ons ook veel teruggeeft: namelijk de vrijheid

om in samenspraak met andere geesten onze eigen geest te vormen.

“What an astonishing thing a book is. It's a flat object made from a tree with flexible parts on which are imprinted lots of funny dark squiggles. But one glance at it and you're inside the mind of another person, maybe somebody dead for thousands of years. Across the millennia, an author is speaking clearly and silently inside your head, directly to you. Writing is perhaps the greatest of human inventions, binding together people who never knew each other, citizens of distant epochs. Books break the shackles of time. A book is proof that humans are capable of working magic.”

Carl Sagan

